

Романа Рибич

Факултет музичке уметности, Београд

**БИБЛИОТЕКА ЦЕЛИНА КОМПОЗИТОРА
ПЕТРА СТОЈАНОВИЋА (1877-1957)**

**драгоцени фонд Библиотеке
Факултета музичке уметности у Београду**

Сажетак

Заоставштина композитора Петра Стојановића, похрањена на Факултету музичке уметности у Београду, садржи рукописне и штампане музикалије, фотографије, лична документа, преписку, инструктивна дела, написе о музици, штампане композиције и књижну грађу домаћих и страних аутора. Стручно су обрађене, физички заштићене и доступне само музикалије. Поводом обележавања 140-годишњице рођења и 60-годишњице смрти композитора, у плану је израда биобиблиографије, зборника радова и штампаног каталога.

Кључне речи: Петар Стојановић, библиотека целина, музикалије, документација, стручна обрада, физичка заштита, промовисање, Факултет музичке уметности

БИОГРАФИЈА КОМПОЗИТОРА

Композитор, виолиниста и педагог Петар Стојановић (1877–1957) један је од оних неоправдано запостављених посленика српске музичке културе који су, својим богатим стваралаштвом, у значајној мери допринели развоју српске историје музике. Припада кругу најзначајнијих домаћих аутора с краја 19. и друге половине 20. века, а многи историчари га сматрају првим српским музичарем који је постигао међународни реноме.

Потиче из музичке породице. Отац Евгеније Ђена Стојановић (1837–1903) био је музичар аматер. Иако се школовао за трговца, боравећи у различитим градовима Аустроугарске царевине, посећивао је позоришне представе и концерте, па чак је и сâм компоновао. Настанио се са породицом у Пешти. Њихов дом важио је за један од најпознатијих пептанских салона у коме су отац, син и кћи Станка (1872–?) која је уједно и први Евгенијев биограф,¹ често музицирали.

Стојановић је рођен у Табану, српском делу Будима. Студије виолине завршио је у Будимпешти.² Потом је дипломирао поново виолину, а паралелно и композицију код еминентних професора, на Конзерваторијуму у Бечу. Из тог 'бечког' периода потичу његове прве композиције. Међутим, седам година након завршетка Првог светског рата и распада Аустроугарске царевине (1925), наставља се у Београду, где наставља свој плодан период стваралачког и репродуктивног рада. Тада започиње и раздобље његовог интензивног педагошког ангажовања. Био је професор у музичкој школи „Станковић“, њен четврти по реду директор, а предавао је као редовни професор виолине и камерне музике на тадашњој Музичкој академији (1937),³ учествујући у њеном оснивању.⁴

САДРЖАЈ ЗАОСТАВШТИНЕ

Остаток збирке била је највероватније ауторова друга супруга Љубица Петровић Стојановић, након његове смрти. У извештају/попису целокупне заоставштине налази се информација која упућује на то да је она својим тестаментом завештала грађу Музичкој академији.⁵ С обзиром на то да нисмо

1 Рукопис је сачуван у архиву САНУ.

2 Будим и Пешта су се ујединили 1873. године.

3 Првобитан назив променен је 1973. године у Факултет музичке уметности када је институција постала део заједнице Универзитета уметности.

4 Поред Стојановића, у оснивању Музичке академије учествовали су и композитори Стеван Христић (1885–1958) и Коста П. Манојловић (1891–1949).

5 Грађу од укупно 504 јединице примила је, уз присуство адвоката др Љубомира Вагнера, тадашњи секретар Музичке академије Нада Билпарић, 16. маја 1966. године. Документ је заведен под деловодним бројем 04 589/1 од 17. V 1966. године. Печатом Музичке академије, оверени документ указује на то да се тестамент „nalazi na čuvanju kod dr Ljubomira Vagnera [...] s tim da gornji predmeti ostanu na čuvanju kod Muzičke akademije u Beogradu do okončanja ostavinskog postupka pok. Ljubice Stojanović“.

имали увид у законска акта о примопредаји грађе, заоставштина је, за сада, оквалификована као лична библиотека целина.⁶

Заоставштина Петра Стојановића сачувана је највећим делом у архивском фонду Библиотеке Факултета музичке уметности у Београду.⁷

Највећи део овог драгоценог некњижног фонда заузимају рукописне и штампане музикалије. Поред нотне грађе, заоставштина садржи и: различите верзије аутобиографија и биографију аутора; написе о музици самог композитора, као и написе других аутора о њему; инструктивне записе из виолинске педагогије, на основу којих су настале његове школе за виолину; потом преписку коју је водио већином са различитим музичким удружењима и Министарством културе; затим бројна лична документа и фотографије из породичног албума, као и снимке са својим колегама, ученицима и извођачима, а ту су и програми концерата, као и штампане композиције различитих домаћих и страних аутора.⁸

У књизи инвентара заведене су само Стојановићеве музикалије и штампане композиције различитих домаћих и страних аутора (1967). Први темељан попис Стојановићевих музикалија извршен је током 2002–2003. године.⁹

МУЗИКАЛИЈЕ

Његове рукописне и неколицина штампаних музикалија налазе се већином у Библиотеци Факултета. Пет објављених композиција сачуване су у Архиву

6 Ауторско право за објављивање Стојановићевих композиција поседује Гордана Марјановић, професорка Факултета музичке уметности у Београду (сестричина супруга Љубичине рођене сестре Радмиле), као и три за сада непозната лица.

7 Библиотека је једна од најбоље снабдених музичких библиотека на простору Балкана. Њено богатство фонда огледа се у броју музикалија (око 100.000), монографских публикација из различитих музичких, али и области другог карактера (око 15.000), периодичних наслова (74 страна и 59 домаћа наслова), звучног и аудио-визуелног материјала (9.000 плоча око 1.600 компакт-дискова), целокупних дела (страних аутора и српског композитора Стевана Стојановића Мокрањца, 1856–1914), референсне збирке (око 3.000 томова), магистарских и докторских теза. Посебан део фонда заузима збирка старе и ретке књиге (1.166 јединица), потом Легат Јосипа Славенског (1896–1955), као и библиотеке целине композитора и етномузиколога Владимира Ђорђевића (1869–1938), затим композитора Миленка Живковића (1901–1964), Милоја Милојевића (1884–1946), Петра Стојановића, диригента Борислава Пашћана (1924–1981), музичког писца и диригента Душана Сковрана (1908–1995), оперског певача Николе Цвејића (1896–1987), као и руске балерине Марине Олењине (1897–1963). Више о Библиотеци види у: Романа Рибић, „Библиотека Факултета музичке уметности у Београду“, Панчевачко читалиште год. 8, бр. 14 (2009): 76–80.

8 Према списку из Деловодника, сачуван је и књижни део фонда различитих аутора (без прецизних података).

9 Попис композиција види у: Романа Рибић, „Стваралачка ризница Петра Стојановића (1877–1957)“, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, бр. 28–29 (2003): 161–185.

Музиколошког института САНУ.¹⁰ Имамо сазнања да и поједине бечке библиотеке садрже неколико рукописних¹¹ и штампаних издања.¹² Међутим, постоји могућност да и Стојановићеви потомци такође поседују одређене партитуре.¹³

Његов музички опус изузетно је богат и разноврстан. Композитор није увек бележио бројеве опуса одређене композиције као и годину њеног настанка, па смо били принуђени да разврставамо дела према жанровској одредници, односно облику којем припадају на: вокално-инструменталне¹⁴, вокалне¹⁵ и инструменталне композиције¹⁶; камерну музику¹⁷; дела за солистичке инструменте с клавиром¹⁸ и композиције за солистичке инструменте без пратње.¹⁹

Захваљујући подршци и суфинансирању Министарства културе и информисања Републике Србије, 2013. године реализован је пројекат „Обрада рукописних музикалија Петра Стојановића (1877–1957). Израда електронског каталога и биобиблиографије композитора“.²⁰ Музикалије су каталогизоване, делимично корићене и конзервисане, доступне у електронском COBISS каталогу и смештене, као посебан фонд, у магацинском простору. Одређене штампане композиције и школе за виолину налазе се у текућем фонду. Овај подухват разврставања, систематизације и каталогизације изузетно богате и жанровски разноврсне грађе, први је корак у наглашавању значаја целокупне заоставштине.

10 Клавирски изводи оперета *Девојка на мансарди* (MI-XIIIAn-650) и *Орлић или Војвода од Рајутата* (MI-XIIIAn-651); Три арије у преради за виолину и клавир из опере *Тигар* (MI-XIIIAn-649 и 651).

11 Партитура опере *Floribella*, у два чина и четири слике, налази се у рукописном одељењу Градске библиотеке (MH 8855). Такође, *Триглав* за оркестар, и 5. став из *Горењске свите* оп. 128, сачувани су у Градској библиотеци (14122c).

12 Дечји хор уз пратњу два клавира *Hochzeitsgruss* оп. 8 похрањен је у архивима издавачке куће Доблингер и Музичког друштва (V 43060 и H 30547).

13 Једини познати потомци су унука Јелена-Елизабета (Elisabeth), удата Застијера (Zastiera), од кћери Вере, удате Кадлец (Kadletz), затим Михаило Димитријевић из Београда, правник у пензији, син Петрове рођене сестре Станке и његова кћи Станка, хемичар у пензији, која живи у Портланду у САД.

14 Сценска музика – балети, музичка драма, опере, оперете; соло песме за глас и клавир и за глас и оркестар.

15 Хорови (мушки, женски, дечји и мешовити састав).

16 Програмска дела за оркестар, композиције за један (виолину, виолу и флауту) и два инструмента с оркестром (виолина и виола), концерти за солистички инструмент с оркестром (за виолину, виолу, виолончело, контрабас, флауту, кларинет, алт саксофон, фагот, хорну), „двоструки“ концерти (за две виолине и оркестар; за виолину, клавир и оркестар).

17 Два, трија, квартете, квинтете.

18 За виолину, виолу, виолончело, флауту, кларинет и фагот.

19 За клавир соло, виолину соло и флауту соло.

20 Пројекат је реализован на основу Уговора бр. 451-04-538/2012-02 од 04. 10. 2013. године. Аутор овог текста уједно је и руководиоца пројекта.

С обзиром на то да је реч о библиотеци у настајању,²¹ до сада смо регистровали 274 рукописне и штампане музикалије. Рукописних музикалија има око 241, а штампаних око 33. Нотни рукопис је углавном читак, прав или искошен. Композиције су писане плавим или, чешће, црним мастилом, а понекад и графитном оловком, а тако су забележене и мање читљиве примедбе. Партитуре, димензија између 30 и 35 cm, налазе се у зеленим картонским корицама (фасциклама), димензија 36 cm. Музички текст понекад је писан на неповезаном, савијеном папиру (два листа, четири стране), веома често без пагинације, која је уследила вероватно накнадно, током инвентарисања.

Музичка грађа је обрађена према Међународном стандарду за обраду штампаних музикалија ISBD(PM),²² који је прилагођен домаћим потребама (у смислу конвенционалног назива).²³

Дела су обрађена у два каталога: у лисном и у електронском. Зашто смо се одлучили за лисни каталог? Разлог је био ограничен читаонички простор са малим бројем рачунара, али и идеја о примени додатне сигурности над похрањеним записом. У електронском каталогу композиције су претраживе према различитим аспектима (целокупном опусу, жанру, аутографима, преписима и штампаној грађи). У жанровском смислу, на пример, постоји могућност претраживања дела на следећи начин: инструментална дела → за оркестар → дела са програмским садржајем, који описује/приказује одређену околност или ситуацију, а у оквиру такве области по наслову композиције (*Изложба ликовне уметности, Тешки рад, Сава*).

ДОКУМЕНТАРНИ МАТЕРИЈАЛ

Остала некњижна грађа забележена је рукописом (аутографи и преписи), писаћом машином и објављена у новинској штампи. Садржи: 8 верзија аутобиографија, 1 биографију, 9 написа о музици самог аутора, 7 написа, приказа, критика и вести других аутора, 4 инструктивна записа, 16 преписки, 6 личних докумената, 29 фотографија, 35 програма концерата, 92 штампане композиције домаћих и страних аутора.

21 О појму библиотека „у настајању“, види у: Маша Милорадовић, „Обрада некњижне грађе у оквиру легата и библиотека целина“, Библиотекар LXI, бр. 1 (2014): 70.

22 Са праксом примене првих библиографских описа у Библиотеци ФМУ започето је 1948. године. Каснија обрада грађе вршена је по савременим стандардима који важе од 1957. године, односно од доношења *Правила Друштва библиотекара Србије*. Најстарији сачувани библиографски записи у нашој институцији потичу с почетка 60-их година прошлог века. Опширније види у: Г. Стокић, „Библиотека факултета музичке уметности у Београду – најзначајнија музичка колекција у Србији“ (магистарска теза, Филолошки факултет, Београд, 1996).

23 Топографска и лисна каталожка јединица садрже (испод ауторске одреднице, а испред описа јединице) КОНВЕНЦИОНАЛНИ НАЗИВ, који указује на врсту композиције. На пример, дело је писано за виолину и оркестар у оригиналу, са напоменом да је композиција прерађена за виолину и клавир и да није у питању партитура, него клавирски извод, што се може закључити и из сигнатуре.

Из ове документације сазнајемо о Стојановићевом односу према институцији у којој је запослен („мени је ова установа једна светиња“), као и о одговорности према послу („ненадмашљив у патриотизму [...] са највећим пожртвовањем радим на дизању и очувању нивоа на мени повереном пољу.“) Ригорозан став приликом избора наставног особља, био је једна од његових основних одлика. Бирајући педагоге само „највиших квалификација“, посебно се посветио и ангажовању у планирању и избору наставног програма.

У инструктивним записима објашњава технику свирања на виолини, даје наставницима упутство за обављање „правилне наставе“ и истиче неопходност развијања „критикујућег слуха“ ученика, под којим подразумева постојање апсолутног слуха који, свестан је и он сâм, не поседује сваки појединац.

Из молби Министарству просвете сазнајемо о проблемима за признавање радног стажа, приликом година проведених у иностранству, а у вези с тим и могућности за остваривање „личне уметничке пензије“.²⁴

У ратним годинама суочио се са оптужбама да се бавио политиком. Принуђен је био да напише *Изјаву* (1944) да: „Никада ништа нисам радио на штету народног ослободилачког покрета.“

На основу података из различитих верзија његових аутобиографија и преписке са бројним радио станицама широм Аустрије и Немачке, имамо увид у године настанка одређених дела и прецизне датуме њихових извођења у земљи и иностранству.²⁵

Посебну пажњу привлачи Стојановићев контакт са помоћником начелника Радио ВВС-ја.²⁶ Податке из интимног живота сазнајемо из два писма прве супруге, као и из личног *Дневника*.²⁷

Сачуване фотографије приказују композитора са породицом, пријатељима, колегама, ученицима и извођачима његових дела.²⁸ Стојановићев однос према младим нараштајима и поштовање које им је указивао, можда се најбоље рефлектује на фотографији из периода школовања младог виртуоза на виолини Роберта Вајса Вироваија (Robert Weiss Virovai, 1921-?), на кога је Стојановић био изузетно поносан, а који је по завршетку образовања код

24 Пензија од 44 године, 11 месеци и 27 дана радног стажа ипак му је била призната, а наследила ју је његова друга супруга Љубица Стојановић.

25 Његов једини Концерт за флауту и оркестар, иначе веома ретко дело у литератури тог времена, вероватно настао између 1940. и 1942. године, изведен је у Аргентини, 24. 10. 1951. Познато је да је пре Стојановића само Светомир Настасијевић (1902-1980) написао један концерт за овај инструмент 1927. године.

26 Реч је о могућности емитовања његових оркестарских дела *Сава*, *Серенада бр. 2* и *Rondo brillante* на тој радио станици.

27 *Tagebuch* [1912-22].

28 Садржај фотографија већим делом смо идентификовали.

свог цењеног професора, наставио студије у Америци и постао светски познат извођач.²⁹

Из бројних програма концерата сазнајемо имена његових најуспешнијих ученика и добијамо податке о композицијама којима је Стојановић дириговао, на јавним часовима у музичкој школи и на Академији.

РЕЗИМЕ

Значај музичке збирке, која је била недоступна и необрађена све до 2013. године, управо је њена жанровска разноврсност. У том смислу, музичка грађа првенствено је намењена извођачима. Неколицина дела је већ представљена широј музичкој јавности, а у плану Београдске филхармоније за наредну годину је и премијера Концерта за алт-саксофон и оркестар (1946), једног од првих концерата за овај инструмент, у историји српске музике. Следећи корак је обрада писане документације, чиме би био достигнут основни циљ подухвата, а то је доступност целокупне грађе. Некњижна заоставштина послужила би тако заинтересованим истраживачима као подлога за научне пројекте, али и студентима за израду семинарских и дипломских радова. Самим тим била би, након законског истека ауторских права, отворена и могућност штампања музикалија. Уз посебну дозволу Удружења композитора Србије, издавачке куће „Карић фондација“ и „Иванковић“ већ су се ангажовале на том пољу.

Претраживост заоставштине у електронском каталогу, њена физичка заштита и адекватан смештај (у металном орману, заштићеном од влаге и светлости), као и наставак процеса конзервације (већ започете као пројекат суфинансирања Министарства културе 2013. године),³⁰ окончале би ову, у домену библиотечког и музиколошког научног приступа, веома важну и амбициозну мисију.

Најзначајнији задатак био би квалитетна дигитализација овог драгоценог нотног и документационог материјала, са нагласком на процесу скенирања, што би резултирало његовим безбедним чувањем на оптичким и екстерним дисковима. Тако бисмо имали систематизовану целокупну збирку спремну за презентацију и доступну за проучавање. У организацији Музиколошког друштва Србије, почетком децембра ове године, одржана је и изложба скромних размера, са концертном и значајним и веома посећеним научним скупом, а у плану је и објављивање зборника радова поводом 140. година од рођења и

²⁹ На полећини црно-беле слике (мат папир, 16x22 cm, на тврдом картону 17,5x23,5 cm), црним мастилом, композитор је записао: „Роберт Вајс са својим некадашњим професором г. Петром Стојановићем“, [б.м, б.г].

³⁰ Посебна заштитна кутија од коже и сомота за препис партитуре опере *Тигар* (1907), израђена је у Одељењу за заштиту, конзервацију и рестаурацију Народне библиотеке Србије. Види фусноту бр. 20.

60. година од смрти композитора. Уследила би затим израда библиографије и штампаног каталога, што би резултирало објављивањем монографије, представљањем грађе на веб-сајту Факултета, као и штампањем музикалија након истека ауторских права 2027. године.

За сада постоје два линка за претраживање дѐла у узајамној COBISS бази на веб-сајту Факултета³¹, као и основне информације о композитору са кратким садржајем заоставштине.³² Објављена су и два текста у којима је начињен први покушај у истраживању живота и рада аутора са пописом до тада пронађених композиција,³³ а приказан је и поступак и начин њихове каталогизације, који је уследио.³⁴

Литература

Милорадовић, Маша. „Обрада некњижне грађе у оквиру легата и библиотека целина“. Библиотекар LXI, бр. 1 (2014): 69-76.

Рибић, Романа. „Стваралачка ризница Петра Стојановића (1877-1957)“. Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, бр. 28-29 (2003): 161-185.

Рибић, Романа. „Библиотека Факултета музичке уметности у Београду“. Панчевачко читалиште, год. 8, бр. 14 (2009): 76-80.

Рибић, Романа. „Каталогизација заоставштине рукописних музикалија композитора Петра Стојановића (1877-1957) из фонда Библиотеке Факултета музичке уметности у Београду“. Глас библиотеке, бр. 20 (2014): 163-174.

Стокић, Гордана. „Библиотека факултета музичке уметности у Београду – најзначајнија музичка колекција у Србији“. Магистарска теза, Филолошки факултет, Београд, 1996.

Факултет музичке уметности, „Библиотека ФМУ“, Факултет музичке уметности у Београду, <http://vbs.rs/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=70178> (преузето 27. 11. 2017).

Факултет музичке уметности, „Посебне збирке“, Факултет музичке уметности у Београду, http://www.fmu.bg.ac.rs/posebne_zbirke.php (преузето 27. 11. 2017).

31 Факултет музичке уметности, „Библиотека ФМУ“, Факултет музичке уметности у Београду, <http://vbs.rs/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=70178> (преузето 27. 11. 2017).

32 Факултет музичке уметности, „Посебне збирке“, Факултет музичке уметности у Београду, http://www.fmu.bg.ac.rs/posebne_zbirke.php (преузето 27. 11. 2017).

33 Рибић, „Стваралачка ризница Петра Стојановића...“.

34 Романа Рибић, „Каталогизација заоставштине рукописних музикалија композитора Петра Стојановића (1877-1957) из фонда Библиотеке Факултета музичке уметности у Београду“, Глас библиотеке, бр. 20 (2014): 163-174.

Summary

Memorial library of composer Petar Stojanović (1877–1957)

Precious collection of the Library of the Faculty of Music Art in Belgrade

Legacy of composer Petar Stojanović stored at the Faculty of Music in Belgrade contains manuscripts and printed music, photographs, personal documents, correspondence, instructive work, writings on music and printed compositions and books by local and foreign authors. Only the music scores have been expertly handled physically protected and made available. The plan is to perform a sistematization and presentation of other materials, made a bibliografy and print a catalog.

Keywords: Petar Stojanović, memorial library, music scores, documentary material, professional processing, promotion, physical protection, Faculty of Music Art Belgrade

